

2016-10-04

Referens
Åsa Anderljung

Mottagare

Antikvariskt utlåtande- konsekvensbeskrivning

Pm i samband med ny detaljplan, granskningskedet
Näs by Grödinge, Botkyrka kommun

Bakgrund

Näs by är en kulturmiljö som ingår i kommunens kulturmiljöprogram, platsen har således kulturmiljövården där de allmänna intressena ska särskilt beaktas. Byn ingår också som en del av ett riksintresse för kulturmiljövården. Under arbetet med att ta fram en ny detaljplan för Näs by har stor vikt lagts vid att dokumentera kulturmiljön i byn och hitta möjliga lägen för nybyggnation. Under arbetet har den befintliga bebyggelsen inventerats och förslag på lägen och utformning av ny bebyggelse har gjorts av Bjerking under 2012-13. Underarbetad har under arbetet med planen inkommit med antikvariska synpunkter. Länsstyrelsen har dock i sitt samrådsyttrande efterfrågat en antikvarisk konsekvensbedömning av hur den kulturhistorisk värdefulla bymiljön påverkas av den föreslagna bebyggelsen.

Som antikvariska kunskapsunderlag har den tidigare nämnda inventeringen och förslag till planbestämmelser som Bjerking använts. Även kommunens kulturmiljöprogram och Riksantikvarieämbetets fornsök.

Konsekvensbedömning

Torget och de nya byggnaderna runt torget

Beskrivning

Vid vägskalet i byns kärna föreslår detaljplanen att tre bostadshus ska uppföras, var av ett är ett parhus. I gestaltungsprogrammet finns förslag på nybyggda trähus som är faluröda med tegeltak. I detaljplanen föreslås att parhuset tillåtas en byggnadsareal på max 200m² och en nockhöjd på 8.9m (fastighet 6 och 7). Väster om "torget" finns förslag på en enfamiljsvilla på max 105 m². På illustrationen föreslås på denna plats ett typhus med ett stort fönsterparti på gaveln.(fastighet 5) Det tredje huset i byns centrala läge (fastighet 11) tillåts att bygga max 80 m² i byggnadsarea och med en nockhöjd på 7.2 meter.

2016-10-04

Den öppna platsen i byn mitt föreslås i detaljplanen att bli ett torg som beläggs med gatsten och asfalt. På torget finns förslag på bänkar och informationstavla om byn i sten.

Beaktande- konsekvenser

Detta är den centrala platsen i denna klungby, med en struktur från 1700-talet. Klungbyn är idag ovanlig i Mälardalen då byarna splittrades när skiftena slog igenom under 1800-talet i denna del av Sverige. I klungbyar ligger bostadshusen i de centrala lägena medan ekonomibyggnaderna bildar en krans runt dessa. I Näs by har vissa av dessa centralt belägna bostadshus försvunnit och bildat den öppna plats som nu finns mitt i byn. När en förtätning nu planeras är det viktigt att man tar hänsyn till den småskaliga bebyggelse som finns i byn som är ett karaktärsdrag för den äldre bebyggelsen.

Ett annat ålderdomligt karaktärsdrag som byn har är den smala vägen genom byn. Den är viktigt att respektera. Den grusade gårdsplanen bör behålla det lantliga intrycket.

Förtätningen av det centrala läget av Näs by kan fungera väl om detta görs med försiktighet. I den föreslagna detaljplanen har man tagit stor hänsyn till den befintliga bebyggelsen och placerat husen väl. Förslaget tar stor hänsyn till materialval och färgsättning vilket är bra. Ur kulturmiljösynpunkt bör man även se till att byggnaderna inte blir för stora i detta centrala läge. Därför bedöms fastigheten 6 och 7 att vara alltför hög. Dessa fastigheter bör ha samma nockhöjd de två andra nybyggda fastigheterna 5 och 11. I detta läge i byn bör de nya husen anpassa sig efter bostadshusen i skala och utformning.

Byns lantliga prägel bör bevaras därför förordas en grusad öppen yta i byns centrala läge, benämningen torg hör inte hemma i denna bystruktur. Bänkar och informationstavlor bör hållas enkla i trä eller liknande.

Mötet mellan byn och det omkringliggande landskapet

Beskrivning

Klungbyn har i den föreslagna detaljplanen försökt att behålla in utbredning. Nya hus har tillkommit i byns nordvästra del. Dessa byggnader är tänkta som långsmala hus, ett en familjs hus och ett parhus. Dessa hus är tänkt att likna lador, till färg, volym och formspråk.

Den nya besöksanläggningen planeras en bit från byn, mot skogen.

2016-10-04

Beaktande- konsekvenser

I denna norra del av planområdet har arkeologer inte undersökt klart. Länsstyrelsen skriver i sitt samrådsyttrande att det ”med största sannolikhet finns boplatsslämningar/skadade gravar där ny bebyggelse planeras.” De nya huslägena i norra delen av byn kanske inte kommer att fungera beroende på vad man finner efter de arkeologiska utgrävningarna.

Ur kulturmiljösynpunkt är det viktigt att byn även efter utbyggnad känns samlad. I den ursprungliga klungbyn fanns i den nordvästra delen av byn lador och ekonomibyggnader. De föreslagna nya hus kommer att fungera väl med formspråk som ladliknade hus, men det är viktigt att eventuella stora fönsterpartier inte blir för dominerande ner mot byn och vägen, de bör istället förläggas mot skogpartierna norr om byn. Planen respektera byns utbredning och den föreslagna utbyggnaden fungerar ur kulturmiljösynpunkt under förutsättning att inget nytt framkommer vid de arkeologiska utgrävningarna.

Besöksanläggningen har placerats en bit ifrån byn i gestaltningsprogrammet vilket respekterar byn. För att inte huset ska dominera landskapet för mycket bör byggnaden delas upp i tre byggnader som det finns förslag på i gestaltningsprogrammet. Det vore önskvärt att anläggningen fick ett sedumtak för att byggnaderna inte ska kännas så stora.

Trädplaneringen framför huset är viktigt för dölja huset och parkeringarna inte blir för dominerade i landskapet. För att dölja byggnaden mer bör även trädridån, intill tomtgränserna, som finns med i gestaltningsprogrammet ritas in på planbestämmelserna. (n2)

Samtliga hus och träd har betydelse för kulturmiljön

Beskrivning

I detaljplanen har samtliga äldre hus, uthus, lador och jordkällare tagits med. Samtliga hus har inventerats och hus byggda före 1967 får ej rivas. Vissa av de planerade husen har uppförts där det tidigare legat hus. I planen har samtliga planerade bostadshus och garage anvisats platser. En ändrad lovplikt har införts attefallshus- och tillbyggnader. I planbestämmelserna finns det regleringar för samtliga hus i byn gällande utseende. Den ursprungliga bebyggelsen omfattas av varsamhetsbestämmelser och får inte rivas om de är uppförda före 1967. Gällande träden i byn finns det på två ställen där regleras att träd ska planteras.

2016-10-04

Beaktande-konsekvens

Samtliga hus, garage och uthus har betydelse för hur platsen uppfattas. Därför är det viktigt att planen redan i planeringsskedet anvisar plats för garagen. Ur kulturmiljösynpunkt är det bra att så mycket är reglerat i planbestämmelserna så att alla eventuella förändringar görs på ett varsamt sätt. I inventeringen står att befintliga hus som idag har plåttak skall vid renovering byta till lertegel.

Det skulle vara önskvärt att få med i planbestämmelserna, då det påverkar helhetsintyget av miljön.

Det är känsligt att tillföra flera hus i denna unika bymiljö. Därför är det viktigt att placering av garage är genomtänkta i detaljplanen, vilken planen uppfyller. Det är inte önskvärt med fler hus i byn än vad som är inritat på plankartan för att behålla de ursprungliga karaktärsdragen, dock finns det risk för flera småbyggnader i byn pga av sk attefallshusen. I planen har försökt att få visst inflytande över denna byggnation då det krävs bygglov även för attefallshus.

Det finns en risk att de små friggebodar utan kulturhistoriskt värde blev kvar i byn. Ur antikvarisk synpunkt bör dessa rivas för att kulturhistoriska värdena ska värnas på platsen.

För att allmänhet och planerare lätt ska få kunskap om vilka hus som inte får rivas bör det i gestaltningsprogrammet eller på planbestämmelserna hänvisa eller helst visas vilka hus som fanns före 1967.

Träd och häckar har stor betydelse för intrycket av Näs by. Byn är i dag lummig med häckar och träd som skapar skyddade rumsliga miljöer. Det är viktigt för att de nya årsringarna i byn inte ska kännas för hårda att fundera kring vilka träd och buskar som är kulturhistoriska bärare på denna plats. Det är svårt att reglera i planbestämmelserna men det vore önskvärt att de nya fastigheterna fick tips på kulturväxter som passar i byn.

Antikvariskt utlåtande

Undertecknad sammanfattande bedömning är att detaljplanen i sin nuvarande form riskerar att skada kulturmiljön av ovan nämnda skäl. Om planen ändras enligt föreslagna förändringar i granskningsskedet bedöms planen ur antikvariskt hänseende vara hanterbar.

